

ВІДГУК

офіційного опонента доктора історичних наук Скочиляса Ігоря Ярославовича на дисертацію Лоштина Назарія Тарасовича «*Бібліотеки монастирів Львівської латинської митрополії XIV–XVIII ст.: книгознавчі аспекти*», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – Соціальні комунікації)

Обрана в дисертації тематика дослідження є надзвичайно перспективним напрямом наукових студій в Україні, адже робота Назарія Лоштина декларує або ж вирішує низку фахових завдань вітчизняної гуманітаристики в галузях інтелектуальної історії, книгознавства, історії Церкви, культурознавства тощо (див. с. 17). Річ у тім, що репертуар саме монастирських бібліотек є найбільш репрезентативним для розуміння особливостей розвитку книжкової культури в українських землях домодерного періоду. По-друге, з часів пізнього середовіччя монастирські бібліотеки поступово стають складовою тогочасного духовного, інтелектуального й культурного простору Європи і Нового Світу. По-третє, обрані об'єктом вивчення книжкові зібрання обителів латинської традиції, за винятком регіону Волині (с. 18), майже не вивчалися вітчизняною наукою. Отже, дисертація Автора є ще одним важливим кроком до «вписування» історії й культури Римо-Католицької Церкви як невід'ємної складової українського національного метанаративу.

Для свого дослідження Н. Лоштин цілком виправдано обрав дуже конкретну тематику – функціонування і репертуар книгозбірець, використавши для цього метод *кейс студіс* (*case studies*), що дало змогу Автору зосередитися на унікальних матеріалах Відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Тут відклалися 14 інвентарних описів монастирів латинського обряду з теренів Львівської архієпархії та Перемишльської єпархії, один журнал використання книг з бібліотеки Львівського бернардинського монастиря та один інвентар бібліотеки Львівського університету, що були укладені у XVIII ст. (с. 3, 221-223). Не підлягає сумніву, що джерельна база цілком достатня для реалізації поставлених Автором у

дисертації завдань, хоча можна було б для порівняння й уточнень використати й інші тогочасні масові джерела, зокрема протоколи візитацій монастирів. Так само фахово, докладно й обширно опрацьована історіографія теми (с. 31-41; див. також список використаної літератури на с. 223-241). Основну свою увагу Автор звернув на праці українських та особливо польських дослідників, які найбільше спричинилися до вивчення латинської книжкової культури на теренах історичної Львівської митрополії. Застереження викликає хіба що фрагментарне представлення сучасних історіографічних дискусій і формування нових підходів до вивчення історії книги у західній гуманітаристиці, зокрема у Франції (соціокультурна школа «Анналів») та Великобританії (насамперед аналітична бібліографія)¹.

Мета роботи визначена правильно, відповідно до якої чітко сформульовано дев'ять дослідницьких завдань (с. 18-19), одне з яких («встановити історичні умови існування монастирів») мені видається зайвим. Так само коректно окреслено об'єкт і предмет дослідження. Не викликають застережень і географічні межі роботи, тотожні з тогочасними границями заснованої 1375 р. Галицької (з 1412 р. – Львівської) митрополії латинського обряду. Вибір хронологічних меж дисертаційної праці (с. 2, 19-20) зумовлений завданням Автора охопити весь період функціонування римокатолицьких обителів на теренах Галицької Русі (Руського воєводства, австрійської Галичини). Проте цей підхід мені видається дискусійним, адже наявна джерельна база (насамперед інвентарні описи) уможливило докладно проаналізувати функціонування бібліотек та їхній репертуар передовсім для XVIII ст. (зокрема для другої половини цього століття), значно фрагментарніше – для XVI–XVII ст., а для двох попередніх століть це зробити практично неможливо.

Структура роботи побудована за інституційно-тематичним принципом (с. 14-15), що дало змогу Автору сфокусувати свою увагу на докладному аналізові бібліотек монастирів трьох груп чернечих спільнот – оо. бернардинців (Розділ 2, с. 46-84),

---

¹ Див., наприклад: Берк П. Нотатки щодо нових історій читання // Нові підходи до історіописання / За ред. П. Берка. – Київ, 2010. – С. 211–215; Rubin J. Sh. What is the History of the History of Books // Book publishing: Critical Concepts in Media and Cultural Studies / Ed. by John Feather. – Routledge, 2011. – Vol. 1. – P. 129–152; Suarez M. F. Historiographical Problems and Possibilities in Book History and National Histories of the Book // Studies in Bibliography. – 2003/2004. – Vol. 56. – P. 141–170; Burke P. Three Approaches to Book History // Modern Intellectual History. – 2008. – Vol. 5. – Issue 2. – P. 363–372.

меховітів, тринітаріїв і жебручих орденів (Розділ 3, с. 85-129) та домів і місій Товариства Ісуса (Розділ 4, с. 130-183). Насамкінець простежено формування бібліотеки Львівського університету наприкінці XVIII ст., в основу книжкового фонду якої ввійшли книги ліквідованих австрійською владою римо-католицьких обителів у межах Королівства Галичини і Лодомерії (с. 184-216). Варто привітати успішне залучення дисертантом електронних баз даних і біобібліографічних інтернет-ресурсів для ідентифікації окремих видань та їхніх авторів (с. 28-31), що значно підвищило академічний рівень роботи і полегшило Авторові формулювання посутніх проміжних висновків. Водночас Н. Лоштин не уникає складних дискусійних питань і відверто вказує на інформативні обмеження джерельної бази, що не дає змоги зробити вмотивовані коректні узагальнення і висновки (зокрема, «не завжди є можливість ідентифікувати усі книги», с. 31).

Авторські судження, міркування, узагальнення й спостереження підсумовані у «Висновках» (с. 217-221), що корелюються з поставленими у роботі завданнями. Вагомим здобутком дисертації є Додаток В (с. 249-255), де реконструйовано список користувачів бібліотеки бернардинського монастиря Св. Андрія у Львові за 1771-1784 рр., а також фахово укладений «Термінологічний словник» (Додаток Г, с. 256-258).

Водночас звертаємо увагу на окремі неточності й дискусійні моменти, присутні в тексті кандидатської дисертації:

1). Відповідний методологічний і методичний рівень дисертаційного дослідження забезпечив у т. ч. застосування Автором еkleзіального підходу, тобто вивчення функціонування бібліотек і книжкового репертуару як складової латинської церковної традиції в українських землях (наприклад, що «читання і тлумачення книг... стало складовою набожного життя монахів», с. 23). Водночас Авторові вартувало б чіткіше окреслити досліджувану проблематику саме в категоріях релігійної культури, під якою розуміють систему відносно сталих, але водночас змінних символів, значень і практик, що антропологічно корелюють з релігійною свідомістю індивіда чи групи індивідів або ж певного соціуму². Прикладом нерелевантного трактування Автором релігійної

---

² Див. інтерпретацію цього концепту Вікторією Бонелл і Ліном Хантом: Bonnell V. E., Hunt L. Introduction // *Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and Culture* / Ed. V. E. Bonnell, L. Hunt. – Berkeley; Los Angeles; London, 1999. – P. 1–32.

культури є, наприклад, речення: «Ченці виступали носіями не лише західної релігійної традиції, а й культурної та інтелектуальної» (с. 17).

2). Автор хоч і сигналізує еволюцію монастирських бібліотек Латинської Церкви в Україні, починаючи зі середини XVIII ст., від статусу відносно закритих корпоративних інституцій до публічних закладів (наприклад, на с. 95), однак ширше не розвиває цю тезу. Між тим саме для бібліотек різних орденів, що діяли переважно в міському соціумі, видається продуктивним застосування теорії публічного простору – особливого місця, де в домодерну добу збиралися міщани, шляхта, чернеча братія й духовенство як «публічні особи», котрі творили «репрезентативну публічну сферу» з метою демонстративної маніфестації своїх цінностей (етосу) та впливу на соціум (у даному разі за посередництвом монастирських бібліотек)³.

3). Сумлінно опрацьовані Автором розлогі нарративні переліки авторів і книг, що побутували в монастирях Львівської митрополії, та тематичної палітри читацьких практик тощо (див., зокрема, с. 32-33,), вартувало б оформити у відповідні таблиці, які візуально більш наглядніше репрезентували б опрацьований дисертантом матеріал.

4). Автор назагал дуже коректно й контекстально застосовує наукову термінологію, однак, з огляду на несформованість в українській гуманітаристиці фахового понятійного апарату щодо історії Церкви і культурно-релігійних феноменів, у роботі все ж трапляються невиправдано латинізовані (архідієцезія, дієцезія, монахи-меховіти, францисканці-обверванти тощо), осучаснені (Галицько-Волинська держава) чи стереотипні (окреслення Товариства Ісуса як ордену) терміни. Так само текст дисертації містить граматичні помилки і технічні огріхи, мова викладу матеріалу в окремих випадках не відредагована (завіряли = засвідчували; короткий опис = стислий опис, не зачіпали в своїх дослідженнях = не заторкували у своїх дослідженнях тощо).

Ці зауваження, частково дискусійного характеру, не ставлять під сумнів наукову вартість дисертації. Робота є завершеним науковим дослідженням, в якій отримано нові

---

³ Автором теорії публічного простору є видатний німецький соціолог Юрген Габермас: Habermas J. Further Reflections on the Public Sphere // Habermas and the Public Sphere / Ed. C. Calhoun. – Cambridge (Mass.); London, 1992; Ibid. The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society / Transl. Th. Burger, Cambridge (Mass.), 1991. Див. також: The Idea of the Public Sphere: A Reader / Ed. J. Gripsrud, H. Moe, A. Molander, Gr. Murdock. – Lanham; Boulder; New York; Toronto; Plymouth (UK), 2010.

науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу, а саме вперше в українській історіографії досліджено джерельний потенціал інвентарів бібліотек монастирів Римо-Католицької Церкви. У дисертації також отримано нові науково обґрунтовані теоретичні результати (запропоновано сучасну методологію реконструкції книжкового репертуару бібліотек латинських обителів Львівської митрополії та кола читачів і користувачів цих книжкових зібрань, які є суттєвими для розвитку нового напрямку в галузі книгознавства, бібліотекознавства і бібліографознавства – церковно-історичного книгознавства. Основні положення дисертації адекватно й повною мірою відображені у численних статтях Автора (с. 12-14), сім з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України та два – в закордонних часописах.

Таким чином, дисертація Лоштина Назарія Тарасовича *«Бібліотеки монастирів Львівської латинської митрополії XIV–XVIII ст.: книгознавчі аспекти»*, подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – Соціальні комунікації), за своїми основними характеристиками відповідає вимогам ДАК МОН України, які ставляться до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні між собою. З огляду на вищесказане, Автор дисертації Лоштин Назарій Тарасович заслуговує присвоєння йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – Соціальні комунікації).

доктор історичних наук,
професор кафедри нової і новітньої історії України
Гуманітарного факультету Українського
католицького університету

Скочиляс І. Я.

Львів, 1 червня 2018 р.